

Iz povijesti našeg koraljnog obrta

Sveuč. prof. Dr. Jelka Perić, Zagreb

U starije vrijeme pored ribolova i spužvolova i koraljarstvo, odnosno lov na koralje, smatrao se i na našoj obali unosnom granom privrede, jer je davala zarade i hranila mnoge naše primorske obitelji. Dva središta, koja pouzdani arhivski dokumenti ističu kao nosioce te pomorske privredne grane jesu Zlarin i Dubrovnik. Na osnovi dokumenata, danas već uništenog starog općinskog arhiva Šibenika, uspjelo nam je otkriti svu zamašitost te privredne grane, kojoj su vješti zlarinski ribari udarili pečat narodnog obrta i ovjekovječili tu vrstu ribarenja i pjesmom i uspomeni predanim narodnim običajima. Kad Šibenčanin Petar Difić, pjesnik 16. st. pjesmom slavi naše more, koraljarstvo spominje stihovima:

»Od take josc vaglie-mora nam su strane

Danam od Kuraglie u gnih rastu grane«.

a drugi Šibenčanin, zagrebački biskup Ivan Nardini, u isto doba ističe koralj riječima:

»Haec quoque florescit speciosis unda Corallis
Qui dites Indos, antipodasque petuut« (»Ovo more cvate krasnim koraljem, koji traži bogate Indijce i antipodske narode«).

Baš su tada narodi zapadne Evrope počeli lov koralja posvećivati veću pažnju kao važnoj grani privrede. Međutim, kako je zabilježio G. Sabalich u svome djelu »La Dalmazia nei commerci della Serenissima«, Zlarinjani su još prije negoli su došli pod mletačko gospodstvo (1412.) hvatali dosta koralja i prodavali ga za nisku cijenu. Što se lov koralja u Šibenskom moru razvio i organizirao u većem stilu najprije pod vodstvom stranih poduzetnika, to je bez sumnje zato, što koralj tek izradbom dobiva svoju pravu vrijednost, a u Šibeniku nije bilo uvjeta za to. Tako je bilo i u Dubrovniku. Jorjo Tadić u svome djelu »Jevreji u Dubrovniku do polovice 17. st.«, zabilježio je, da su u drugoj polovici 14. st. započeli neki strani ribari dolaziti u Dubrovnik da u njegovoj okolini vade iz mora koralje. Podaci sačuvani u Dubrovačkom arhivu govore, kako su od tada za puna dva stoljeća dubrovčki koraljari izvozili koralj ne samo u Italiju i zapadne zemlje, nego čak u Aleksandriju i Damask. Lov koralja organizirali su trgovci ugovorima sa točnom naznakom dužnosti i prava obih strana. Po svim bilješkama u notarskim i kancelarijskim knjigama Dubrovačke Republike može se zaključiti, da je lov koralja u Dubrovniku bio lijepo razvijen i da se dobro zarađivalo.

Potpuniju građu daje nam u tome pogledu Dubrovački arhiv za 18. st. kad je Republika najprije u vodama Gulfa, a, kad je lov tu izdao, uz dozvolu fermana sultanova, podupirala ga je i u

vodama izvan Gulfa, u Levantu. Od vremena na vrijeme odbor od tri lica, poznavalaca toga lova u Levantu, biran u »Vijeću Umoljenih« donio bi svoje mišljenje o tom pitanju. Na osnovi jednog takvog mišljenja od 14. svibnja god. 1753, imale su se kao pokušaj odmah poslati četiri ribarske lađe u vode Levanta. Poduzeće je imalo da osnuje društvo, koje je imalo da snosi ove troškove. Natjecatelji nisu mogli biti niti stranci niti Grci, dok su se Židovi, nastanjeni u Dubrovniku mogli natjecati. Administraciju i kontrolu društvenih interesa vodila je uprava, koja se sastojala od tri upravitelja: jednog plemića, jednog građanina i jednog Židova. Jedan brod dubrovačke zastave, sposoban da plovi u Gulfu i izvan Gulfa, imao je da prati četiri koraljarske lađe providene protom, ribarom i svim potrebnim priborom za lov. Arhivski dokument bilježi, da su bili preporučeni kao proti i ribari Nino Vitaliano, Bartolo Natolić, Petar Basar i Bartolomej Ilarić, uz pratnju Domenika Kalefe, poznavaoca mjesta lova.

Koraljari u pripremi za lov

Postignutim »Pravom lova« za dvije godine »Jus della Privativa« ekspedicija je osigurala sebi naplatu uloženog kapitala za predviđene troškove. Sav ulovljeni koralj morao se dovesti u državu, a bio bi oslobođen od carine. U slučaju dobrog lova kumpanija je mogla poslati i više barki. Izvještaj odbora predviđa i postupak u slučaju, da dođe do eventualnih sukoba s drugim ribarima istih voda. (Consilium Rogatorum, Die Lumae Mns Maj 1753. fol. 104—07 (»Jus della Privativa« produžen je bio i za god. 1756.) Die Merenrij XI (mns decem. 1753. fol. 194—97.). Koliko je ekspedicija ova družina uputila u Levant i koju je korist imala od lova ne znamo, ali iz molbe Pavla Gjorgjića Gozze u ožujku god. 1758. doznajemo da je lov koralja u Gulfu potpuno izdao, a da je kumpanija, koja je lovila u vodama Levanta, izvan Gulfa, doživila nesreću i da je bacila svaku misao, da se opet daje na lov. Kako je Pavao Gjorgjić bio i ribar i imao svoju radionicu za izradu koralja, to je prestanak lova dakako morao biti vrlo štetan njegovom zanatu, koji je bio lijepo razvijen. Da bi nastavio svoj posao, Pavao je molio »Vijeće Umoljenih« da mu dozvole uz ferman sultana za dvije godine lov izvan Gulfa. Budući da on nije mogao da ostane upraviteljem kumpanije, koja bi se imala osnovati za to, a poznavajući poteškoće na koje se nailazi pri osnivanju jedne takove, Gjorgjić je molio vladu, da mu izdadu samo jednu kopiju fermana, kako bi mogao poslati samo jednu lađu izvan Gulfa.

Nakon što je molba Gjorgjića bila uvažena, »Vijeće Umoljenih« potaknuto vjerojatno njegovom inicijativom, stavilo je u dužnost Provediturima gradskim dana 4. prosinca 1758. g., da prouče predmet lova i dadu o tome svoje mišljenje. Po njihovu je izvještaju, koji je bio predmet rasprave u »Vijeću Umoljenih« 17. veljače 1759. god. (fol. 166—167) svaki domaći sin mogao za lov u Levantu uposliti svoje lađe. Židovi nastanjeni u Dubrovniku mogli su biti udionici 1/6 u svakoj pojedinoj lađi. Da bi sami Dubrovčani mogli da izdrže taj obrt na visini, tražilo se, da u svim lađama i mornari kao i gospodari lađa moraju biti Dubrovčani. U zapisniku »Vijeća Umoljenih« zaključeno je i to, da u slučaju bilo kojeg prekršaja, gospodar bi lađe imao da izdrži četveromjesečni zatvor u jednoj od triju tamnica kneževe palače, privezan okovima na nogama. Svaki gospodar lađe opskrbljen autentičnom kopijom fermana, imao je da plati tajništvu po dva cekina za opločenje place (saleggio della piazza).

Ulovljeni koralj odvezio se u Dubrovnik, te su ga sami ribari izrađivali u svojim radionicama. Tako je u Dubrovniku koraljarskim zanatom živilo više obitelji sa brojnom djecom. Da je tih godina obrt dobro napredovao, potvrđuje nam doseljeni građanin Nino Vitaliani, koji pozivajući se na svoju građansku pripadnost od 36 godina i na kopiju fermana za lov izdanu Pavlu Gjorgjiću, traži 4. travnja 1758. da mu vlada izda dozvolu lova providenu kopijom fermana za jednu

lađu (fol. 226.). Vitaliani je samim tim obrtom za toliko godina ne samo izdržavao svoju brojnu obitelj, već je mirazom opskrbio dvije kćeri i oženio sina. I svi su njegovi unuci prionuli uz isti obrt i uzdržavali se izrađujući koralj. U isto je vrijeme i Bartol Natolić — tražeći dozvolu za pokušaj lova u Levantu tvrdio da je baveći se 36 godina lovom na koralj i njegovim izrađivanjem, uzdržavao svoju brojnu obitelj.

Koralj se izrađivao u ono doba, razumije se, dosta primitivno i vrlo jednostavnim ručnim alatom, pa su ribari često pribor za izradu nosili sa sobom, što je bilo strogo zabranjeno, kako bi se spriječilo njegova izrada izvan države. Sav ulovljeni koralj morali su ribari, pod prijetnjom prijepomenute kazne, dovesti u Dubrovnik.

Da je u Dubrovniku tad bilo i drugih ribara, koraljara, vidimo i iz molbe, koju je »Vijeću Umoljenih« 26. ožujka 1771. god. predao Marko Hanza, ribar i koraljar. On je obolio i zatražio pripomoć kod vlade, da bi mogao popraviti svoje zdravlje i opet se prihvatiti starog zanata.

Dok su u vezi s njihovim razvijenim pomorstvom dubrovački ribari lovili tad koralj izvan Gulfa, Zlarinjani su se držali naših voda od Kvarnera do Boke Kotorske. Dok je zatim — prolazeći kroz peripetije — u 19. st. u Dubrovniku i koraljarstvo pomalo zamiralo, ono je kao grana pomorske privrede ostalo za više od 100 godina vezano sa Zlarinom, te je i Dandolo cijenio Zlarinjane kao vješte i spretne koraljare. Nakon postepenog opadanja ovog lova, opet ga je u Zlarinu oživio Toma Makale Djuranović, koji je god. 1808. počeo taj lov sa 4 lađe a god. 1847. šesnaest koraljarskih zlarinskih lađa kružilo je od svibnja do listopada od Kornatskih otoka do Boke. Kako su prolazili deceniji, tako je i lov koralja opet opadao, tako da posljednjih pet godina devetnaestog stoljeća Zlarinjani se uopće nisu bavili tim lovom.

Nastojanjem bivšeg Zadružnog saveza u Splitu, da u staroj Jugoslaviji preko zadrugarstva podigne koraljarski obrt na stepen domaće industrije, spoticalo se na nerazumjevanju vlade u izlaženju ususret zadrugarima, na nedostatak kapitala da uz industrijsku granu uredi komercijalnu, na trzavicama među samim zadrugarima, tako da je Ribarsko-koraljarska zadruga, osnovana u Zlarinu 1922. god., nakon dvije godine već likvidirala.

Uz zlarinsko koraljarstvo toga doba vezana su imena Bene Šare, Anđela Kordića, Frane Rosina i Felicija Vukova. Ovaj zadnji, danas još krepak starac u 85. godini još aktivan, u posljednjoj obnovljenoj »Ribarsko-koraljarsko-spužvarskoj zadruzi«, u kojoj rade na zadružnom sistemu, pred dvije godine, kao još aktivan zadrugar, rekao mi je: »Jedva čekam, da se koraljarstvo kod nas digno na industriju, dok živim još ja, jer mi je more sve«.

Opaska: O koraljarstvu u Zlarinu vidi moju radnju: Lov koralja i spužvara u Dalmaciji, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga XXXII, Zagreb 1939.